חקירות הלכתיות

הרה"ג אלחנן פרץ

ליד הכותל

אבני הכותל, שלמטה, בולטות לכיון הרחבה של הכותל, והיה מי שדקדק לומר, כי א"א לעמוד אצל הכותל ממש, ומשום דאז עומד על אבני הר הבית, וכפי ששמעתי, הגרש"ל אבא שאול זצ"ל היה מנשק את הכותל, ועוד כמה מחכמי ישראל ומעשה רב יש בזה דאפשר ללכת אצל הכותל ממש.

אבן השתיה

נחלקו הרדב"ז והכפתור ופרח, היכן היא, כי ברדב"ז מפורש שהיא בתוך מסגד עומר, ובספר כפתור ופרח משמע שהיא מול מרכזו של הכותל, ונ"מ אם צריך לצדד לצד שמאל המתפללים אצל הכותל, וכפי ששמעתי הורה הגרש"ל אבא שאול זצ"ל, דאמנם הלידוד לשם עודף, אבל אין לפרסם שצריך לעשות כן.

עשבים

הרוצה לקחת עשבים מאצל הכותל לסגולה, הנה לקחת אבן מהכותל ממש, הוא איסור ברור, שהרי הכותל ודאי לא גרע מבית כנסת, שהרי מתפללים בו, וא"כ הנותץ אבן עובר על איסור לא תעשון כן, זאת ועוד, אם הכותל הוא כותל העזרה, ודאי שאיסור גמור יש בזה.

אבל עשבים, אין בהם איסור נתיצה, ומשום כך אני מסתפק שמא מותר לקחת מהם.

שמירת המקדש

יש להתבונן, מדוע אין דין שמירת המקדש בזמנינו, כמו שכתוב ברמב"ם בהלכות בית הבחירה. ואפשר: א. אין מה לשמור, דאין כלי המקדש שם. ב. כיון די"א דהשמירה היא משום כבוד, אפשר דשמירה על מקום חרב אין זה כבוד.

ירושלים

כמה פעמים הורה מו"ר הגרח"פ שיינברג שליט"א לשואליו לגור בירושלים, ותמהתי, מה מקור לזה, ואסתייעא מלתא, והדברים נמלאו מפורשים בחת"ס (רל"ג רל"ד), דהכל מעלין לירושלים שייך גם בזמן הזה, ברם, ירושלים של ימינו אינה ירושלים המדוברת, כי השכונות חדשים, ומ"מ, יש סברה לומר, דיסוד דין מעלין, משום הקירבה לבית המקדש, כך דאפשר ויש דין מעלין ל"מולא" וכדו', דהקירבה לבית ד', היא הכוונה בזה. ומפורסם בשם הגרשז"א זצ"ל דיהושע בכניסה לארץ הרג את מלך "חשבון" ואין לעשות חשבון כספי בעניינים אלו.

בית כנסת

כיון שרחבת הכותל דינה כבית כנסת, מסתבר שיש דין קפנדריא ולכן העובר מצד אחד של הרחבה לא יוכל לעבור לצד אחר אם עובדים דרך אמצע הרחבה מקום שיש שם מתפללים בדרך כלל.

אנשי צבא

התבוננתי, לענין איש צבא שנמצא על הר הבית, לאיזה צד יתפלל, שהרי הכותל מאחוריו ואבן השתיה לפניו, וראה בזה רדב"ז מש"ש בכגון זה.

לקבלת המהדורה המקוונת של העלון
נא להשאיר הודעה ב:
misaviv@shtaygen.co.il

מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א

לימוד בשבת ערב ת"ב

יש שכתבו שאין ללמוד בשבת ערב ט' באב אחר חצות, והמנהג להקל ולהתיר הלימוד.

נעילת הסנדל במוצ"ש

המנהג להדר ולהסיר את הנעלים בבית בזמן השקיעה באופן שלא ניכר שמעשה אבילות הוא עושה, וכשיגיע זמן התפלה ילך לביהכ"נ בצאת הכוכבים חלוץ מנעלים.

והטעם בזה, דבמרדכי מבואר דהא דאין אבלות בפרהסיא בשבת בחליצת המנעל, משום שאפשר שיבואו אנשים אצלו ויראוהו שחלצן, אבל בזמן בין השמשות כשהוא יושב בביתו, ואינו זמן כלל שיבואו אנשים לבקרו, לא חשיב כאבילות בפרהסיא אם חולצן בביתו קודם השקיעה.

ומש"כ ברמ"א דחולצין לאחר ברכו אפשר דמיירי כשמתפללין מבעוד יום, ולכך רק ע"י ברכו הותר לחולצם.

לנוהגים זמן ר"ת

לנוהגים כר"ת לחומרא, המנהג בא"י להתחיל לנהוג אבילות כשיטת הגאונים.

ישיבה לארץ במוצ"ש

ישיבה ע"ג קרקע אינה נוהגת במוצ"ש לכו"ע רק משתחשך, דאין זה אלא מנהג ולא מדינא כלל.

(הליכות והנהגות)

המעשה של משה מוטיפיורי

יעוין עוד בספר שערי ירושלים שער ה' מהמסופר מה שהשר משה מונטיפיורי עשה נגד רצון כל היהודים אשר בירושלים שהתרו בו שאסור ליכנס שם, וכן בוילקט יוסף סימן קל"ד שהועד שם שרבה של ירושלים הגאון הגרש"ס ז"ל הוכיח אותו על פניו על כך, בנמקו שרוב הפוסקים חולקים על הראב"ד, ואף להראב"ד יש איסור תורה עיי"ש, וכך היא גם הלך דעתו של הגאון הגרצפ"פ ז"ל בקו' הר צבי כיעו"ש. [ובספר לשד השמן כתוב בשם הרימ"ט בלשון זה: כששמע הגאון ר' שמואל סלנט זצ"ל את המעשה הזה שלח להוכיח את השר הצדיק מונטיפיורי על עשותו משגה גדולה, ובבואו אליו הצטדק בדמעות שלא ידע שיש ע"ז איסור תורה, הוא חשב שהאיסור הוא רק מצד הישמעאלים ומכיון שקיבל רשות שמח לקיים גם מצוה זו, אלא שכן אמנם הגאון הגרש"ס כמו הגאון הגר"מ אוערבאך ז"ל גערו באלה שאמרו לנדותו באמרם שעשה זאת השר הצדיק בשגגה ובתמימות.

השוגים

ישנם שוגים או מטעים הרוצים להיתלות באיגרתו הידועה של הרמב"ם (המובאת בספר חרדים שער התשובה פ"ג) שבה מספר שנכנס לבית הגדול והקדוש והתפלל שם, ולהוציא מזה שהרמב"ם בעצמו נכנס במקום המקדש.

אבל רק איש שוגה ופתי יעלה על דעתו להבין או להאמין כך, כי רבנו הגדול ז"ל לא היה עושה את דבריו פלסתר וכפי שהבאנו שפסק לנו מפורש את פסקו בזה לאיסור גם בזה"ז, וברור איפוא שנכנס רק עד מקום שהורשה להיכנס ע"פ הדין וכפי שבירר ופירט המקומות המותרים כפי המצב האישי בפ"ז מה' בהב"ח ובפ"ג מה' ביאת מקדש, וכפי שידע על כך בדיוק כיד חכמתו הגדולה. אבל אנו לא נדע עד מה.

ועוד זאת כפי המסופר בספרים, כאשר המוסלמים באו לאחר מיכן לבנות בניניהם בהר הבית החריבו וערו עד היסוד את יסודות המקומות הקדושים והשחיתו ובלעו את פני קרקע בית המקדש והשוו את אדמתו עד שלא נודעו עוד המצרים של מקומות הקודש וגבוליהם, והרי כידוע בית המקדש לא היה במישור כי אם היו עולים אליו ועתה הוא כולו מישור ומקומו נמוך מהעיר, ומה שכתוב בשו"ת יעב"ץ ח"א סי' פ"ז שהר הבית ומעלותיו לא נשתנו כל עיקר ולא שלטה בהם הריסת האויבים כלל כיעו"ש, ניתן לומר בכזאת על הזמן שהי' סמוך לחרבן הבית כפי שהיעב"ץ שם מדבר מהתקופה ההיא, אבל לא על התקופה המאוחרת אשר עינינו רואות בעליל שכן שינו ושינו וכנ"ל. והעזרה הרי יכלו למשך עד המקום שירצו מהר הבית כנפסק ברמב"ם פ"ד מביהב"ח ה"י יע"ש באו"ש וכן ברש"ש ריש סנהדרין, וא"כ הרי לא נדע כעת מאין ולאן.

וכדאי להזכיר ולהדגיש כי אצל הרמב"ם מתוך קדושת הנהגתו לא היה קיים גם מגבלת של בעל קרי, וכדמעיד בשמו הרבינו יונה על הרי"ף פ"ג דברכות שהשיב לראשי ישיבות שבבבל שמימיו לא ביטל טבילת בעל קרי אפילו שעה אחת.

כותל המערבי

אמנם בנוגע לכותל המערבי כבר נמנו וגמרו שאיננו מכותל העזרה כ"א כותל הר הבית, וכדכותב בספר עבודה תמה שער ב' וז"ל: היו פה זה מקרוב אנשים נאמנים ונכבדים ות"ח מירושלים עה"ק תובב"א ובתוכם הי' מופלג גדול בתורה, ודברתי עמם אודות הכותל המערבי וכולם פה אחד ענו ואמרו שאין להם שום ספק כעת, והוא מוסכם אצל כולם בין ספרדים בין אשכנזים, שהכותל המערבי אינו לא מן ההיכל ולא מן העזרה רק מהר הבית עכ"ל.

חורי הכותל

כמו"כ התלבטו הגדולים בחרדה על אודות אם מותר להכניס ידים בחורים שבכותל בהיות וביאה במקצת שמה ביאה ועובי החומה כלפנים, ונחלקו בדיעותיהם מהם שאסרו באמת מעשות זאת, ומהם שהתירו מנימוקים שונים, (עיין שו"ת אבני נזר חיו"ד ח"ב סימנים ת"נ תנ"א תנ"ב ובמו"מ הארוך שהיה לגאון המחבר ז"ל עם הגאון בעל תורת חסד ז"ל, וספר משכנות לאביר יעקב ח"ב ומהמובא מדעת הגאון האדר"ת ז"ל בזה. ובספר מעשי למלך סופ"ח מה' בית הבחירה. עיי"ש). ומזה נבין שהא מעבר לחומת הכותל ולפנים היה הדבר פשוט בעיני כל הגאונים הנז"ל שאסור ליכנס, וחייבים כרת כשנכנסים לפני ולפנים, וכך פירשו בהדיא בהמשך דבריהם בזה.

פסקי דינים ועובדות

הרב נחמיה רוטנברג

לעלות לרגל ברגל או ע"י בהמה

במצות עליה לרגל יש להסתפק אם צריך לילך דוקא ברגלים מעיקר המצוה או רק מדין הר הבית משום ששם אסור לרכוב על בהמה. והנה פשוט שעצם ההליכה להעזרה אינו מהמצוה אלא הוא הכשר מצוה משום שבלא ההליכה לשם לא יוכל להראות בעזרה והוא כמו עשיית סוכה שעצם המצוה היא הישיבה בסוכה והעשיה היא הכשר המצוה שבלא העשיה לא יוכל לישב בסוכה וכן הוא ממש בהליכה לעזרה וממילא אין חלוק איך יבא לעזרה אם ברגליו או ברכיבה על כתפי חברו או גם ברכיבה על בהמה.ואין ראיה ברורה דאולי רק משום כבוד מצות הבכורים הלכו ברגליהם ולא משום איסורא. וא"כ אולי סוברים הראשונים שליכא איסור ממש מלרכוב ע"ג בהמה ולישב בקרון בהר הבית אבל אין זה דרך כבוד ולכן ודאי היו רובן מהדרין לילך ברגליהם בהר הבית מיראת וכבוד המקדש אבל כיון שאינו איסור ממש אפשר היו מועטים שרכבו וישבו בקרון גם בהר הבית עד העזרה ולכן פי' שרובם רגלים הם וקאי בהר הבית [שו"ת אגרות משה חלק קדשים וטהרות סימן כא].

אביא כמה פסקי דינים ועובדות בענין האיסור כניסה להר הבית בזמן הזה והמסתעף.

עיקר האיסור

במנחת יצחק חלק ה' סימן א' הביא "על דבר השמועה מהפריצת גדר הנוראה, שעלה על דעת ח"א, להתיר הכניסה להר הבית, אחרי טבילה ובחליצת נעלים".

האיסור להכנס בכל הר הבית, בספר כפתור ופרח (פ"ו), שהביא מה דאיתא (ביבמות ז' ע"ב), מאי חדשה, שחדשו בה דברים, ואמרו, טבול יום, אל יכנס למחנה לוי', א"כ אין לנו, לקרב מפתח הר הבית ולפנים, כי משם והלאה מחנה לוי' וכו', אם כן היום שאנחנו בחטאנו מבחוץ נוכל להתקרב לענין תפילה והשתחוי' עד אותם הכותלים, וכן עמא דבר, באים עד אותם הכותלים ומתפללים וכו', וכבר ביקש מד' יתברך שלמה בתפילתו, שתקובל תפילת המקום ההוא עכ"ל, הרי דכתב מצד ההלכה, וכי דכן עמא דבר, שלא להתקרב רק עד הכותלים,

אין ידוע הגבולות

וכל זה הנאמר לעיל, אפילו היו ידועים לנו הגבולים, של מדרגות הקדושה, אבל באמת בעוה"ר, בזמן הזה, הכל חרב ונחרב, ממילא הכל בספק כרת, אף משום איסור טומאה לחוד ואף שמבואר בתשובות הרדב"ז (ח"ב סי' תרל"ט), במש"כ ליישב, מה דמקראי משמע, דהר הבית והמקדש גבוה מירושלים, והכי איתא בש"ס, ועתה רואים שהיא גבוהה מהר הבית, מכל סביבות הבית, חוץ מצד הדרום, אשר שם עמק יהושפט, ושם לא הי' בנין, וע"ז כתב, דב' דברים גרמו זה, והוא, כי בהיות, כי עכו"ם כבשו את הבית כמה פעמים, ומשנאתם אותו ערו עד היסוד בו, ועוד כדי שלא יהי' גבוה ממקום שלהם, ולפי שהמקום מדרון, הגשמים היו שוטפין מידי שנה בשנה, את העפר שהי' תיחוח, ומוליכין אותו, עד ששפל קרקעות הר הבית, וגם מלכי העכו"ם, היו חופרים, כדי לגלות יסודות הבית, לבנות עליהם חומת הבית, תדע דתנן (ביומא), משניטל הארון, אבל היתה שם מימות הנביאים, ושתי' שמה, גבוה מן הקרקע ג' אצבעות, ועלי' הי' נותן, פי' המחתה של קטורת, ועתה שאלתי את פי העכו"ם, ואמרו לי, שהיא גבוה ב' קומות ויותר, וזו ראי' גמורה שנאכל קרקעות הבית וכו', וכן אמרו העכו"ם דשכונת היהודים היא מכלל ציון עכ"ל,

ההכרעה

בציץ אליעזר חלק י' סימן א כתב בחריפות דההכרעה האמורה שהנכנס בזה"ז למקום המקדש חייב כרת אמרנו שהוכרעה כך בדורות הראשונים ובדורות האחרונים, ולדוגמא: המג"א באו"ח סימן תקס"א סק"ב מביא שבסה"ת ואגודה הכריעו כך את ההלכה, וגם הוא החרה החזיק בפסק זה, וכותב בלשון: וא"כ דברי הרמב"ם שרירין וקיימין והנכנס עתה למקום המקדש חייב כרת שכולנו טמאי מתים. (יעו"ש בא"א סק"ב, ומה שהפטיר ג"כ בפשיטות כן בסי' תס"ח א"א ס"ק י"ב ע"ש). והמשנה ברורה שם בסק"ה פסק ג"כ בפשיטות בכזאת, והוסיף בספרו לקוטי הלכות על זבחים פרק השוחט והמעלה להביא (בזבח תודה) שכן הוא גם דעתם של הסמ"ג החינוך הריטב"א התשב"ץ והטור. ובספר כפתור ופרח פרק ו' כותב נמי בפשטות, שהנכנס היום שאנו טמאים במקום הבית חייב כרת. ואם כן אין לנו לקרב מפתח הר הבית ולפנים כי משם והלאה הוא מחנה לויה וכו' ע"ש, וכ"כ גם בספר יראים להר"א ממיץ סימן שכ"ה. ויעוין עוד במהרי"ל ה' יוה"כ שכותב דקדושת המקדש לא נתבטלה עדיין דכתיב הנשאו פתחי עולם ר"ל שקדושתו לעולם ולפיכך נקרא בית עולמים נמצא הנכנס עדיין בטומאה במזיד חייב כרת ע"ש. (ודברי המהרי"ל הובאו גם בגליוני הש"ס להגרי"י אנגיל ז"ל במגילה ד' י' ע"א עיי"ש). וכ"כ גם בשו"ת תשב"ץ ח"ג סימן ר"א דהנכנס שם היום חייב כרת עיי"ש. וכך העלה גם בספר מגיד מראשית בקו' דרך הקדש עיי"ש.

זכרה ירושלים...
360 עמודים של ידיעות מופלאות
ולקט ייחודי
בספר
בית חיינו
ירושלים בהלכה ובאגדה
חורבנה ובנינה, כבודה וקדושתה
להשיג בירושלים:
ספרי הישיבה – בית ישראל. אוצר הספרים – ויסבקר. הספר המיוחד – רח' חגי
02-5386181 – או בטל

עקרי הענין

הרב נחום זאב רוזנשטיין

א.]מקור הענין ושמותיו. המקום שבו נמצא בית המקדש בירושלים, הוא נקרא הר הבית ראה ערוך ע' הר א, ונקרא כך (כ"כ הרא"ש בפירושו למס' מידות פ"ב) **על שם הכתוב נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים.** ישעיהו ב:ב, ופרש"י שם, בראש ההרים - בהר שהוא ראש לכל ההרים בחשיבות ההרים:, והוזכר גם בדברים ההר הטוב הזה והלבנון **ובמקום אחד בתנ"ך אף הוזכר שם זה בפירוש,** (בירמיה כו יח ומיכה ג יב.) **והר הבית לבמות יער.** פסוק זה בנבואות החורבן, לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיין תהיה, והר הבית לבמות יער. ופי' הרד"ק שם לכן בגללכם - פי' בעבור עונותיכם שרבו ולא יפנה אל כבודו ואל ביתו כאשר אמרתם וכו', הר הבית לבמות יער - והר הבית ששם בית המקדש יהיה, לבמות יער כלומר יהיה ליער בעבור היותו חרב יצמחו בו עשבים ועצים וכו'. **והוא הנקרא בלשון המשנה הר המוריה,** במס' תענית מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה, וראה רמב"ם בית הבחירה פ"ה ה"א: **וכן כתוב:** דהי"ב ג א.**ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלם בהר המוריה, והר הבית נקרא הר ה'.** ראה בזוהר פר' ויקהל. ובפר' העקידה בראשית פרק כב פסוק יד, ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' ייראה, וברש"י פי' ה' יראה - פשוטו כתרגומו, ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות: אשר יאמר היום - שיאמרו לימי הדורות עליו בהר זה יראה הקב"ה לעמו:

ב.]הר הבית מוראו. **אסור להיכנס להר הבית לא במקלו ולא במנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו.** ולמדו כן מפסוק שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, והיינו שיש דין מורא מקדש. והק' באילת השחר (עה"ת) מדוע הר הבית נקרא מקדשי, ובאמת כתב שדיני מורא בהר הבית הם רק מדרבנן, [עיין מאירי יבמות ו: ובמשנה אחרונה כלים פ"א מ"ח] **אסור להיכנס להר הבית אלא לדבר מצוה.** דין זה הוא מחמת הדין של מורא מקדש כמבואר ברמב"ם פ"ז בית הבחירה ה"ב. **אסור לירוק בהר הבית.** ובגמ' בברכות ס"ב ב' למדו כן מן הפסו' של נעליך - מכאן אמרו, אסור לרקוק בהר הבית, ק"ו ממנעל, ומה מנעל שאין בו דרך בזיון אמרה תורה של נעליך מעל רגליך, רקיקה שהיא דרך בזיון לא כל שכן. **יש מי שנסתפק לגבי אם מותר להיכנס להר הבית בלבוש שק.** ראה בתורה תמימה שם שנסתפק וז"ל ומשמע מכאן דגם בשק אסור לבא להר הבית, דלא יהא כבוד מלך בו"ד מרובה על כבוד שמים, אבל לא משמע כן מענייניה חזקיהו המלך דכתיב ביה מפורש (מ"ב י"ט) ויתכס בשק ויבא בית ה', וצ"ל דכיון דאינו מאוס כמפורש כאן אדרבה הוי זה יותר רצוי להקב"ה, וכמ"ש במ"ר (פ' צו פ' ז), ההדיוט הזה אם משמש בכלים שבורים גנאי הוא לו אבל הקב"ה כלי תשמישו שבורים שנאמר קרוב ה' לנשברי לב, זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר, ואת דכא ושפל רוח, והלבשת שק מורה על כל אלה, ולכן אין ללמוד זה מדרכי מלך בשר ודם.

ג.]הר הבית קדושתו. כל הר הבית מקודש לה', כמו שכתוב: בהר ה' יראה, ומשמעו שכל ההר מקודש. ראה קרית ספר בית הבחירה רפ"ה. **אמנם יש חילוק** שעד החיל הוא נחשב בין עשר הקדושות שמנו בארץ ישראל, וקדושתו בין קדושת ירושלים, שהר הבית למעלה ממנה, ובין קדושת החיל, שקדושת הר הבית פחותה ממנה (ראה כלים פ"א מ"ו ומ"ח; רמב"ם בית הבחירה פ"ז הי"ג וטו.) ולא נתקדש הר הבית בקדושת המקדש אלא מן חומת העזרה - עזרת ישראל - ולפנים, ועד שם היה הר הבית חול ואינו קרוי מקדש. כמבואר ברש"י סוטה מ סוע"ב. ובמאירי יבמות ו ב. ועי' מבוא לספרי זוטא מהר"מ זעמבא קדושת הר הבית ושו"ת אבני נזר או"ח סי' תנא שדנו אם הר הבית בכלל מקדש, ועי' מקדש דוד בית הבחירה סי' א אות ג שהר הבית אינו בכלל בית הבחירה. **הר הבית נקרא מחנה לויה.** והוא מתחילתו עד שער ניקנור, שהוא שער העזרה היינו הר הבית והחיל ועזרת נשים, שכשם שהיה במדבר מחנה לויה שנאמר בה וסביב למשכן יחנו כך היה בירושלים, וראה רמב"ם פ"ז הי"א. ובספרי ריש במדבר; תוספתא כלים פ"א; ועי' רש"י פסחים סז א ד"ה מחנה לויה. **קדושת הר הבית היא שאין זבים וזבות ונדות ויולדות נכנסים לשם.**

ד.]בזמן הזה. קדושת הר הבית **נחלקו הראשונים האם לגבי זה אמרינן קדושה ראשונה קדשה גם לעתיד לבוא או לא.** ראה ברמב"ם פ"ו מהל' בית הבחירה הי"ד שכ' שאפשר אף להקריב קרבנות בזה"ז שקדושת ירושלים והמקדש היא מפני השכינה, ושכינה אינה בטילה והרי הוא אומר והשימותי את מקדשיכם אעפ"י ששומין בקדושתן הן עומדין, ולכן הנכנס שם חייב כרת, אמנם הראב"ד בהשגותיו שם חולק וקדושה שניה קדשה לעת"ל לא נאמר על ירושלים ולכן הנכנס עכשיו אין בו כרת. **כתבו האחרונים שקדושתה לא נתבטלה עם חורבן הבית.** ואפילו להסוברים שקדושת המקדש קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא וקדושת הארץ שעל ידי יהושע נתבטלה מפני שהיתה על ידי כיבוש, לפי שקדושת הר הבית לא היתה על ידי כיבוש אלא על ידי חזקה, שקנו אותו בכסף, ולכן לא נתבטלה (כ"כ במנחת חינוך מצוה רפד אות ו). **אמנם האחרונים נסתפקו אם רק קדושת השראת השכינה לא נתבטלה עם החורבן, אבל הקדש ממש אין בו, שנתחלל עם ביאת הנכרים לתוכו, או שיש בו גם הקדש.** ונפקא מינה לענבים וזיתים הגדלים בהר הבית והנכרים לוקטים אותם ומוכרים, אם מותרים בהנאה וראה בזה מש"כ מחזיק ברכה או"ח בקו"א לסי' קנא. ועי' תשו' הרצ"פ פרנק ז"ל בקובץ יגדיל תורה שנת תרע"א קונט' כז ואילך בארוכה.

ה.]האיסור להיכנס בזמן הזה להר הבית. **אסור להכנס בזמן הזה למקום המקדש, ופעמים שאף מתחייב בכרת בכניסתו. [והיינו הר הבית והעזרות].** וראה מ"ב בסי' תקס"א סק"ה בשם המג"א דבדברי הרמב"ם שחייב כרת שרירין וקימין **ולחלק מהשיטות אף עובר בלאו. ואסור באיסור חמור להיכנס אף כשטובל ובחליצת מנעלים.** ראה בארחות רבינו (עמ' שכח) וז"ל הכניסה להר הבית אפילו בטהרה עוון פלילי הוא, כי ברור אשר בזה מחטיאים את הרבים מהמון אחינו בני ישראל אשר ע"ז יסמוכו להיכנס גם בלי בלא טהרה, ובלא שמירת גבולי המחנות

ו.]שטח הר הבית. הר הבית הוא חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. כמבואר במס' מדות רפ"ב, והביאה הרמב"ם בהל' בית הבחירה פ"ה ה"א **וכתב הרא"ש** שם במדות וכן בהגר"א שם בשם הירושלמי **רמז לכך מן התורה, שנאמר** שמות כז יח. **לגבי אהל מועד: ארך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים, שאין תלמוד לומר בחמשים, מלמד שחצר המשכן אחד מחלק חמשים שבהר הבית.** ויש שכתבו (ראה בקרית ספר הל' בית הבחירה שם) שלמדו כן מבנין יחזקאל לעתיד, שנאמר בו: וכלה את מדות הבית הפנימי והוציאני וגו' ומדדו סביב סביב - לכל היקף הר הבית מבחוץ - וגו' לארבע רוחות מדדו חומה לו סביב סביב ארך חמש מאות ורחב חמש מאות. **ויש מן הראשונים** (פסקי תוס' מידות סי' ה) **שרצו לומר שההר היה גדול יותר מת"ק על ת"ק, אלא שלא היה קדוש אלא ת"ק על ת"ק. כתבו אחרונים** (רש"ש סנהד' ב א: או"ש בהב"ח פ"ו ה"י, מדויק ל' הרמב"ם שם; מקדש דוד ח"ב סי' כז.) **שעל שיעור זה של הר הבית שאין להוסיף.** אם מפני שכן מרומז במקרא של רוחב חמשים בחמשים, או במקרא של בהר ה' יראה, שלבד ההר אין רשות להוסיף. אבל כתב הרמב"ם (שם פ"ו ה"י) בתוך ההר יש רשות לבית דין למשוך העזרה עד מקום שירצו. **הר הבית כולל את כל שטח בית המקדש עם כל העזרה ושאר הבתים והלשכות והרחבות.** ראה מאירי יומא טז,א. **יש שקוראים הר הבית רק לאותו חלק מהר הבית שקדושתו יתרה על קדושת ירושלים ופחותה מקדושת המקומות הפנימיים של ההר.** והיינו מהחיל והעזרות עד קודש הקדשים, כאותה ששנינו: הר הבית מקודש ממנו - ממה שלפנים מחומת ירושלים - וכו' החיל מקודש ממנו וכו' עזרת נשים מקודשת ממנו וכו'. ראה כלים פ"א מ"ח. ועי' משנה פסחים סד ב ישבה לה בהר הבית שניה בחיל, ועי' יומא יב א הר הבית הלשכות והעזרות, ועוד. **ויש שקראו בשם הר הבית גם לחיל ועזרת נשים עד שער העזרה, שמשם ואילך מתחילה קדושת המקדש.** עי' ספרי ריש במדבר מפתח הר הבית עד העזרה מחנה לויה, ועי' רש"י סוטה מ סוע"

ז.]השראת השכינה בהר הבית. הר הבית מאז ומעולם הוקבע להיות כמקום הראוי להשראת השכינה, על הר זה נאמר: בבראשית כב יד. **אשר יאמר היום בהר ה' יראה, והיינו כמו שפרש רש"י** שם **שיאמרו לימי הדורות עליו בהר זה יראה הקב"ה לעמו.** וראה עוד בפי' אבן עזרא (הפירוש הקצר פרשת בשלח) עה"פ מכון לשבתך - רמז על הר הבית ששם תשרה שכינה. וטעם פעלת - שאתה כוננתו מקדם להיות מכון לך.**ובמקום זה כל האבות התפללו.** ראה בגמ' בפסחים פח ע"א ואמר רבי אלעזר: מאי דכתיב והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב וגו', אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק? אלא: לא כאברהם שכתוב בו הר, שנאמר אשר יאמר היום בהר ה' יראה, ולא כיצחק שכתוב בו שדה, שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה. אלא כיעקב שקראו בית, שנאמר ויקרא את שם המקום ההוא בית אל. **ואף בזמנינו יש קדושה בהר הבית ולא זזה משם שכינה.** כמבואר במגילה כ"ח קדושתן אף שהן שוממין, ובמדרש רבה שמות אר"א אין השכינה זזה מכותל המערבי שנא' הנה זה עומד אחר כתלנו. **ולכן זהו מקום המסוגל שתתקבל שם התפילה.** ממשנתו של החת"ס למדנו שכתב, כי "קדושת בית אלקים זה שער השמים לא בטל ולא יתבטל ולא זזה ולא תזוז השכינה מכותל מערבי אפילו בחורבנו כי אין אנו עוסקים אם חייב כרת הנכנס להר הבית בזמן הזה או לא אך עיקר הוא במה שבמקום הר המוריה הוא שער השמים. (בשו"ת "חתם סופר יורה דעה סימן רלג-ד)

ח.] הר הבית בחורבנו. **בשו"ע** או"ח תקס"א סעי' ב' **הרואה מקום המקדש בחורבנו אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה וקורע קריעה.** וכתב הב"ח שחייב להשתחוות ולקורע את בגדיו ולבכות ולהתאונן ולהתאבל על חורבן ביהמ"ק ולקונן ולומר מזמור לאסף אלוקים באו גויים וגו' וכשקורע מברך ברוך דיין האמת (בלא שם ומלכות) כי כל משפטיו צדק ומת הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא ואתה צדיק על כל הבא עלינו. **ומהיכן קורע מן הצופים.** והיינו דלא נחשב כראיה רק מן הצופים (והיינו מהיכן שנקרא היום הר הצופים). ובכל דיני הקריעה עיין בשו"ת אגרות משה ח"ה סי' ל"ז. **מנהג ירושלים בימי חול המועד לילך למקום שרואים משם מקום המקדש ולומר ומפני חטאינו וכו'.**

ט.] עליה לרגל. מצוות ראיה בזמן שבית המקדש קיים, יש להסתפק האם זהו בעזרה או בהר הבית. ראה בתוי"ט ריש חגיגה הק' למה תלתה המשנה השיעורים ביכול לעלות להר הבית הרי צריך ראיית פנים בעזרה, והביא שנסתפק בזה בירושלמי. **והנה בר"ן במס' תענית מבואר שיש מצוה אף בזמן הזה** .ולכאו' הרי לב' הצדדין בעינן או הר הבית או בעזרה, ובזמן הזה הרי זה לא שייך, ובכפתור ופרח פ"ו כתב שהעליה לרגל שעושים בזמן הזה הוא כדי להרבות עוגמת נפש על חורבן הבית, ובשו"ת מהרי"ט ג"כ כתב (א' –קלד) שנהגו לעלות בזה"ז לחבב הארץ, וכ"כ בלבוש או"ח סי' קי"ז עיי"ש.

בעומק הענין

הרה"ג ישראל וינברג

אבני הכותל

בחת"ס (יו"ד רס"ד) מפרש דבי כנישתא דשף ויתיב (מגלה כ"ט.), בנאוהו מאבני ביהמ"ק, והותר להם לעשות כן, משום שבאו בה פריצים ונתחללו, כדאיתא בע"ז (נ"ב:)

והנה במאור (שם) כתב דדווקא ע"י פריצי ישראל, ודווקא באבני מזבח, דהנו בני מעילה נינהו, דאין בהם קדוה"ג. אבל כלי שרת, שאין יוצאים במעילה לחולין, ה"ה בביאת פריצים.

והרמב"ן נחלק עליו, דהא באבני עזרה נמי, ליכא פדיון (תוספתא פ"ב דמגילה ה"י). הרי דקדוה"ג נינהו. וכתב, דפריצים, היינו נכרים, **ואפי'** במחובר, **ואפי'** בקדוה"ג, **ואפי'** בלא הנאה, **ואפי'** במזיד. **דמכל הני טעמי אין מתחללים מטעם מעילה. אלא דביאת פריצים גזיה"כ הוא שיצאו לחולין, והבית עצמו יצא נמי לחולין על ידם. ובמכות (י"ט.) כתב הרמב"ן דהעיר והמקדש יצאו לחולין. ובחת"ס (שם רל"ג) ביאר לפי"ז דלא תיקנו י' באב לתענית, משום דמתחילת ביאתם, כבר יצא הבית לחולין.**

ונמצא דלדעת רמב"ן הכותל חולין, והא איתא (מגילה כ"ח) דקדושתם אעפ"י שהם שוממים. היינו קדושת המקום, **ולא האבנים. א"נ כמו שחילק במחזיק ברכה להחיד"א, בין קדושת שכינה, שהיא קיימת. לקדושה לענין מעילה, שנתחללה. [ובאגר"מ (יו"ד ח"ד ס"ג), ר"ל דשאני הכותל שנשבע לו הקב"ה שלא יחרב, ולא חשיב דשלטו בו פריצים. וחידוש הוא.]**

אבל לדעת המאור, יש לדון אם הכותל היה קדוש קדוה"ג, וממילא לא יצא לחולין ע"י פריצים. ובאגר"מ (שם) ס"ל דהכותל אין לו פדיון.

והנה בד' המאור תמהו האחרונים, הא מפורש (בנדרים ס"ב.) דכלי שרת נמי יצאו לחולין ע"י בלשאצר.

והנה במאור כתב, שאע"פ שגוי קונה מישראל בכיבוש דכתיב וישב ממנו שבי, מכל מקום מגבוה לא קני דכתיב להי' הארץ ומלואה. ויש לפרש בזה דלא שייך **מציאות** של כיבוש, דבי גזא דרחמנא איתא. ולפי"ז יש ליישב דההיא דנדרים **דבשעת חורבן שאני** שניתן להם אז משמיא כיבוש בשל גבוה. אכן הא בגמ' הטעם משום "ביאת פריצים", ולא מטעם "כיבוש". ובהכרח דלא נתחדש בשל גבוה **קנין** כיבוש אפילו בשעת חורבן כשהיה מציאות של כיבוש. ולכן בעינן לדין באו בה פריצים. ושוב צ"ע איך מהני בכלי שרת.

והנה מבואר מדברי המאור שאם היה מועיל כיבוש בשל גבוה היה יוצא לחולין. ואם נאמר שיש בהקדש "קדושה" וגם "ממון גבוה" [עיין באחרונים ואכ"מ]. צ"ב מה מועיל **קנין** כיבוש להפקיע הקדושה. וצל"פ דעל ידי **מציאות** הכיבוש בטל היחוד לגבוה כעין דין קדשים שמתו שיצאו מידי מעילה, ולא מטעם קנין.

ומעתה בשעת חורבן שהיה מציאות של כיבוש, נתחללה הקדוה"ג דבטל היחוד לגבוה. ותו לא הוי בכלל "קדוה"ג" דלא נשאר אלא "קנין גבוה". ולענין זה הועיל הא דבאו בה פריצים להפקיעו.

ולפי"ז יודה המאור בכותל המערבי, דע"י כיבוש דחורבן, נתחלל. אא"כ שאני הכותל, משום שנשבע לו הקב"ה שלא יחרב.

קרן התורה
להיות שותף בזכות הלימוד
של עשרות אלפי בני הישיבות
תרום 24 שעות ביממה לכל ישיבה
באמצעות 'קרן התורה'
מיסודם של גדולי ישראל וראשי הישיבות
1599-513-513
לעולם, לא שוכחים את הישיבה

הנושאים הבאים

- מטות – וחייתם נקיים – והייתם נקיים מד' ומישראל" ל"ב כ"ב
- מסעי – גבול הארץ בצפון – "וזה יהיה לכם גבול צפון" ל"ד ז'
- דברים – הר הבית
- ואתחנן – הפסקה
- עקב – הפסקה
- ראה – לא תתגודדו יבמות י"ד
- שופטים – לא תסור שבת כ"ג
- כי תצא – חליצה
- כי תבא – הפסקה
- נצבים – דיני ש"ץ בימים נוראים
- סוכות – ההדס בהלכה

מכון ירושלים
הופיע ויצא לאור
נודע ביהודה השלם
יורה דעה ח"ב
חו"מ קמא תנינא
תשובות נוספות

מוסד הרב קוק
בימים ראשון עד שלישי
ב'-ד' מנחם אב
מכירת ספרים סוג ב'
במחירים אפסיים

המרכז לספרים חדשים ואמריקאים
"הספר המיוחד - אור הספר"
רחוב חגי 14
מבצעים חסרי תקדים
היכנסו אלינו ותווכחו שאצלינו
המחירים הכי זולים